

NOTĂ INFORMATIVĂ
la proiectul de Lege pentru modificarea
Codului de procedură penală nr. 122/2003
(perfecționarea mecanismului despăgubirii pentru condițiile de detenție)

1. Denumirea autorului și, după caz, a participanților la elaborarea proiectului

Proiectul de lege pentru modificarea *Codului de procedură penală nr. 122/2003 (perfecționarea mecanismului despăgubirii pentru condițiile de detenție)* **este elaborat de Ministerul Justiției în colaborare cu Administrația Națională a Penitenciarelor. Proiectul respectiv a fost consultat în grupul de lucru constituit prin Ordinul ministrului justiției nr. 13 din 24 ianuarie 2020 pentru elaborarea Regulamentului privind activitatea Comisiei de evaluare a condițiilor de detenție din instituțiile penitenciare.**

2. Condițiile ce au impus elaborarea proiectului de act normativ și finalitățile urmărite

La data de 1 ianuarie 2019 a intrat în vigoarea remediul național de constatare, în substanță, a încălcării prevederilor art. 3 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului (în continuare - CEDO), care a fost introdus prin *Legea nr. 272/2018 pentru modificarea unor acte legislative*.

Acest remediu a fost introdus în scopul executării hotărârii cvasi-pilot *Shishanov c. Moldova*, unde Curtea Europeană a Drepturilor Omului (în continuare - CtEDO) a concluzionat că autoritățile naționale trebuie să pună în aplicare fără întârziere un recurs sau o combinație de remedii cu efecte preventive și compensatorii, și în fapt, să garanteze căi de atac eficiente pentru încălcări ale CEDO ca urmare a condițiilor de detenție necorespunzătoare în Republica Moldova (*c. Shishanov vs. Republica Moldova, cererea nr. 11353/06, §139*).

În practica implementării acestui remediu s-au conturat o serie de ambiguități care pun în dificultate aplicarea conformă a acestuia, pornind de la criteriile de eficiență a unui remediu intern pentru constatare, în substanță, a încălcării prevederilor art. 3 CEDO, formulate de CtEDO în hotărârile sale, iar prin adoptarea deciziei de admisibilitate în cauza *Draniceru c. Moldova* (cererea nr. 31975/15), Curtea a evidențiat expres prevederile defectuoase ale normelor adoptate de legiuitorul Republicii Moldova.

Astfel, în scopul asigurării aplicării coerente și unitare a remediului preventiv și compensator, se propune amendarea normelor de procedură penală care reglementează acest mecanism.

Suplimentar, în scopul îmbunătățirii procesului de soluționare a chestiunilor care apar la executarea pedepsei penale s-au elaborat și alte propuneri de modificare a cadrului normativ.

3. Principalele prevederi ale proiectului și evidențierea elementelor noi

În esență, modificările care se propun a fi operate se divizează în următoarele compartimente, după cum urmează:

1) Abordarea echivalentă a formei de despăgubiri pentru preveniți vs. condamnați

Potrivit reglementărilor actuale (a se vedea art. 385 alin. (5) și art. 473⁴ alin. (4) din *Codul de procedură penală*) remediul național de compensare a detenției în condiții contrare art. 3 CEDO este diferit în funcție de statutul procesual al persoanei deținute. Astfel, în cazul preveniților, quantumul zilelor care se reduce din termenul de pedeapsă este mult mai mare în raport cu quantumul zilelor care se reduce în cazul condamnaților.

La aplicarea mecanismului compensator preveniților li se reduce 1 zi de închisoare pentru fiecare zi de detenție în condiții precare în arest preventiv, iar persoanelor condamnate li se reduce de la 1 la 3 zile pentru fiecare 10 zile de detenție în condiții precare. Această diferență de tratament nu are niciun motiv rezonabil, având în vedere faptul că condițiile efective de detenție sunt aceleași, diferă doar statutul juridic al persoanei (condamnat și prevenit).

Mai mult de atât, remediul național pentru detenția în condiții precare în cazul preveniților este disproporțional în raport cu efectele cumulative ale acestor condiții și scopul urmărit, deoarece se reduce un termen considerabil (jumătate) din pedeapsa stabilită. În aceste condiții, este afectată substanța instituției răspunderii penale, în consecință nu se realizează scopul pedepsei aplicate.

„Cu referire la formula de reducere a pedepsei în cazul condamnaților, CtEDO a constatat că o reducere a pedepsei egală cu o zi pentru fiecare perioadă de 10 zile de detenție incompatibilă cu CEDO constituie o redresare adecvată în cazul condițiilor materiale precare de detenție și că, în plus, această formă de redresare a constituit un avantaj incontestabil de a contribui la rezolvarea problemei suprapopulării prin accelerarea eliberării din penitenciar a persoanelor deținute (considerent expus, bunăoară în *cauzele: Stella și alții c. Italia*, cererea nr. 49169/09, §60) [...]” (*Draniceru c. Moldova*, cererea nr. 31975/15, §38). Astfel, având în vedere că formula în cazul condamnaților este comptabilă cu Convenția, nu există nici un raționament pentru a menține tratamentul diferențiat între preveniți și condamnați la aplicarea remediului compensator prin reducere.

Consiliul pentru Prevenirea și Eliminarea Discriminării și Asigurării Egalității, de asemenea, s-a expus asupra acestui subiect și prin decizia nr. 03/99 din 22 ianuarie 2020 a decis că aplicarea remediului de reducere a pedepsei pentru condiții precare de detenție în cazul preveniților în raport cu persoanele condamnate reprezintă discriminare pe criteriu de statut procesual.

Prin urmare, se propune abordarea echivalentă a formei de despăgubiri pentru preveniți și condamnații care s-au aflat în detenție în condiții precare.

2) Instituirea temeiului special de recurs în cazul examinării chestiunilor prevăzute de art. 469 din *Codul de procedură penală*

Temeiurile prevăzute la art. 444 din *Codul de procedură penală* se referă la hotărârile penale adoptate în procedura generală și nu vizează chestiunile care se soluționează la executarea pedepsei. În consecință, părțile sunt efectiv lipsite de dreptul de a depune recurs la soluționarea chestiunii prevăzute de art. 469 din *Codul de procedură penală*.

Cu toate acestea, pentru asemenea chestiuni, legiuitorul a adoptat art. 472 din *Codul de procedură penală*, în calitate de normă specială și a indicat că aceste recursuri se judecă conform prevederilor Titlul II Capitolul IV Secțiunea a 2-a §2 din Partea specială, însă nu a prevăzut temeuri speciale de recurs caracteristice în exclusivitate chestiunilor prevăzute de art. 469 din *Codul de procedură penală*.

Prin urmare, se propune instituirea unor astfel de temeuri, similar cazurilor de contestare cu recurs împotriva hotărârilor instanțelor de apel. În așa fel, art. 444 din *Codul de procedură penală* completează cu următorul temei de recurs: *la examinarea chestiunilor prevăzute de art. 469, instanța a admis o eroare gravă de fapt, care a afectat soluția instanței*.

3) Caracterul definitiv al hotărârilor emise în urma examinării chestiunilor ce apar la executarea pedepsei penale

Reieșind din faptul că hotărârile emise la examinarea chestiunilor ce apar la executarea pedepsei penale modifică situația juridică în favoarea condamnatului în cele mai dese cazuri, se propune indicarea expresă a caracterului definitiv și, implicit, executor al acestor hotărâri, astfel încât aceste persoane să fie puse în libertate în ziua pronunțării acestor hotărâri.

4) Introducerea termenului de prescripție de contestare a actelor organului care pune în executare hotărârea judecătorească de condamnare privativă de libertate

Codul de procedură penală nu prevede nici un termen de prescripție de contestare a actelor organului care pune în executare sentința judecătorească de condamnare privativă de libertate la judecătorul de instrucție.

În asemenea situații, condamnații pot declara plângere oricând, ceea ce este contrar principiului securității raporturilor juridice.

Astfel, pentru a promova securitatea raporturilor juridice, pentru a evita contestarea deciziilor anterioare la infinit, se propune introducerea unui termen de prescripție de contestare a actelor organului care pune în executare sentința judecătorească de condamnare privativă de libertate. Prin urmare, plângerea va putea fi declarată de către condamnat în termen de 30 de zile din data când a făcut cunoștință de actul contestat, cu excepțiile prevăzute de *Codul de executare*. În cazul contestării sancțiunii disciplinare aplicate condamnaților, *Codul de executare* prevede un alt termen de contestare a deciziei respective (a se vedea art. 248¹ alin. (1)).

5) Excluderea prevenitului în calitate de subiect de examinare în ordinea prevăzute de art. 473²-473⁴ din *Codul de procedură penală*

Articolele 473²-473⁴ din *Codul de procedură penală* reprezintă norme procesuale care reglementează procedura de depunere și examinare a plângerii împotriva condițiilor precare de detenție în timp ce persoana își execută pedeapsa penală stabilită, or, din titlul art. 469, rezultă examinarea exclusivă a chestiunilor la executarea pedepsei. În cazul preveniților deținuți în instituțiile penitenciare, plângerea împotriva condițiilor de detenție va putea fi examinată exclusiv în ordinea prevăzută de art. 385 alin. (5) și (6) din *Codul de procedură penală*.

6) Admisibilitatea plângerilor privind condițiile precare de detenție

Normele *Codului de procedură penală* au instituit condițiile de fond a plângerii, termeni de prescripție și alte condiții care ar împiedica examinarea în fond a plângerii. Cu toate acestea, legiuitorul nu a instituit niciun „filtru” pentru a nu examina plângerile care nu corespund acestor condiții și, prin urmare, judecătorul de instrucție este obligat să examineze fondul plângerii, situație care presupune consumarea timpului și resurselor suplimentare în detrimentul altor cauze aflate în gestiune.

În acest sens, proiectul de lege propune introducerea mecanismului de admisibilitate a plângerii depuse în privința condițiilor de detenție, pentru a simplifica procedura de verificare a întrunirii condițiilor de fond prevăzute de *Codul de procedură penală* pentru această plângere.

Astfel, în cazul în care plângerea depusă nu va corespunde cerințelor stabilite în alin. (2) din art. 473² din *Codul de procedură penală* (plângere nesustținută), judecătorul de instrucție va oferi condamnatului sau prevenitului un termen rezonabil pentru a-și detalia pretențiile. Data depunerii plângerii se va considera data depunerii plângerii suplimentare care corespunde cerințelor stabilite în alin. (2) art. 473², iar dacă nici după acordarea termenului suplimentar plângerea nu va corespunde total sau parțial acestor cerințe, ea se va declara total sau parțial inadmisibilă.

La fel, plângerea se va declara inadmisibilă în totalitate sau în parte și în următoarele cazuri:

a) există o hotărâre judecătorească definitivă cu privire la soluționarea chestiunii privind despăgubirea condamnatului pentru detenția în condiții contrare art. 3 din CEDO pentru aceleași perioade;

b) există o hotărâre a CtEDO cu privire la soluționarea chestiunii privind despăgubirea condamnatului pentru detenția în condiții contrare art. 3 din CEDO pentru aceleași perioade;

c) plângerea a fost depusă după expirarea termenului prevăzut de alin. (5) art.473²;

d) plângerea a fost depusă de o persoană fără împuterniciri în acest sens;

e) la aceiași sau la altă instanță de judecată se examinează plângerea condamnatului care are ca obiecte aceleași perioade de detenție.

7) Rotunjirea termenului

Potrivit art. 473² (4) din *Codul de procedură penală* în cazul în care partea neexecutată din pedeapsă nu permite deducerea integrală a reducerii pedepsei sau perioada încălcării condițiilor de detenție este mai mică de 10 zile, în privința perioadei rămase condamnatul poate solicita despăgubire în valoare bănească.

Având în vedere că sunt foarte puține cazuri când persoanele s-au aflat în detenție în condiții precare într-un număr de zile care poate fi împărțit exact la 10, instanțele de judecată încasează despăgubirea în valoare bănească, deși termenul rămas neexecutat ar putea permite reducerea și în cazul acestor zile.

Astfel, se propune oferirea dreptului judecătorului de instrucție de a rotunji termenele constatate ca fiind executate în condiții precare de detenție în primul rând pentru a pune capăt efectelor acestor condiții prin eliberarea mai grabnică a persoanei, iar pe de altă parte, această modificare va permite economisirea surselor bugetare.

8) Termenul restrâns de examinare a plângerii și prezentarea raportului

Potrivit prevederilor art. 473³ alin. (3) din *Codul de procedură penală* raportul instituției penitenciare asupra plângerii declarate se depune în termen de 10 zile, iar potrivit alin. (4) al aceluiași articol, termenul maxim de examinare a plângerii este de 3 luni.

Astfel, ținând cont de multitudinea pretențiilor invocate de condamnați care rezultă din detenția în mai multe instituții penitenciare, instituția reprezentată trebuie să acumuleze informațiile necesare de la toate penitenciarele în care s-a deținut condamnatul, fapt ce consumă timp pentru elaborarea raportului comprehensiv. Din acest considerent, se propune majorarea termenului de prezentare a raportului la 20 zile.

9) Cercului de persoane în privința cărora poate fi aplicată reducerea pedepsei în quantum bănesc

Evoluția aplicării mecanismului compensatoriu relevă tendința aplicării acestuia unui număr semnificativ de deținuți, ceea ce în condițiile socio-economice existente contravine vădit voinței legiuitorului, prin faptul că subminează drastic instituția răspunderii penale și afectează principiul individualizării pedepsei penale. Astfel, urmează de menționat că scopul pedepsei penale, pe lângă efectul punitiv mai comportă și un efect educativ, de corecție și resocializare a făptuitorului, or, prin intermediul mecanismului dat se creează dubii justificate cu privire la atingerea acestui scop.

Astfel, pentru a nu afecta procesul de realizare a scopului pedepsei penale și a activităților de resocializare și reintegrare demarate de către instituțiile penitenciare, se propune despăgubirea deținerii în condiții precare.

În acest fel, se propune ca reducerea pedepsei în calitate de remediu compensator să se efectueze în privința:

- a) persoanelor condamnate la detenție pe viață,
- b) persoanelor condamnate pentru infracțiunile prevăzute la art. 135-144,

infracțiunile contra vieții și sănătății și infracțiunile prevăzute la art. 324-326, 333-335, 337-349.

Selectarea categoriilor de infracțiuni a avut un caracter obiectiv, astfel încât să asigure prevenirea riscului de eliberarea grabnică a unor recidiviști, fără ca sistemul corecțional să aplice în privința lor toate mecanismele disponibile în scopul reeducării și resocializării lor, ținând cont de gradul de pericol social care le prezintă.

10) Direcționarea mijloacelor bănești încasate

Prin proiectul de lege se propune crearea unui instrument de direcționare directă a mijloacelor bănești încasate pentru detenția în condiții contrare art. 3 CEDO, în primul rând pentru plata restantă a prejudiciului cauzat prin infracțiune și/sau a pensiei de întreținere pentru copilul minor, pe care o datorează condamnatul sau prevenitul.

11) Indicarea expresă că termenul redus nu se consideră efectiv executat

S-a conturat o practică sporadică de apreciere a termenului redus pentru detenția în condiții precare în calitate de „termen efectiv” executat în cazul aplicării instituției de liberare de pedeapsă penală, cum ar fi, spre exemplu, liberarea condiționată a pedepsei înainte de termen.

Totuși, considerăm că prin efectele mecanismului introdus se împiedică realizarea scopului pedepsei penale și a activităților de resocializare și reintegrare în societate.

În rezultatul aplicării mecanismului compensator prin reducerea pedepsei se facilitează ieșirea din penitenciar ca rezultat al aplicării instituțiilor dreptului penal ce oferă această posibilitate.

Totuși, eliberarea mult prea grăbită a unor condamnați, care nu s-au îndreptat și prezintă indici că nu se pot reintegra, încurajează fenomenul infracțional, și induce ideea că pedeapsa penală ar putea fi evitată după comiterea de infracțiuni, oricât de gravă ar fi.

Astfel, se poate ajunge la comiterea de noi infracțiuni, din ce în ce mai grave, la noi victime ale infracțiunilor și, în cele din urmă, la reîntoarcerea în penitenciar a celor care au fost eliberați anterior, fără ca ei să se fi îndreptat și să se poată reintegra în societate. Pe cale de consecință, este foarte probabil ca penitenciarele să se reaglomereze, tocmai ca efect al unei „depopularizări grăbite” a penitenciarelor.

În consecință, propunem indicarea expresă că termenul redus nu se consideră efectiv executat.

4. Fundamentarea economico-financiară

Proiectul nu impune cheltuieli financiare suplimentare din contul bugetului public național.

5. Modul de încorporare a actului în cadrul normativ în vigoare

În urma adoptării proiectului de Lege pentru modificarea *Codului de procedură penală* nr. 122/2003 nu va fi necesară modificarea altor acte normative. Însă va fi necesară elaborarea Regulamentului privind evaluarea condițiilor de detenție.

6. Avizarea și consultarea publică a proiectului

În scopul respectării prevederilor Legii nr. 239/2008 privind transparența în procesul decizional, proiectul este plasat pe pagina web oficială a Ministerului Justiției www.justice.gov.md, compartimentul *Transparența decizională*, directoriul *Proiecte de acte normative remise spre coordonare* și pe platforma guvernamentală pentru consultări și dezbateri publice www.particip.gov.md.

Ministru

Fadei NAGACEVSCHI